

TRADIȚII ALE CURSURILOR DE VARĂ DIN ROMÂNIA

GHEORGHE GIURCĂ

Cursurile de vară, ca formă de perfecționare a pregătirii profesionale, au în țara noastră o vechime de peste 80 de ani, iar inițierea lor este strâns legată de spațiul bucovinean. Inițiativa aparține profesorului GEORGE TOFAN, a cărui meteorică existență a fost organic împletită cu destinul vitreg al învățământ românesc din Bucovina începutului de veac. Animat ca puțini alții de idealul ridicării prin cultură a neamului său, el a preluat din experiența altora ceea ce a considerat folositor: "Urmărind manifestațiile culturale ale altor popoare, a văzut în cursurile de vacanțe germane de la Salzburg o instituție demnă de imitat. Și iată-l pe Tofan publicând în "Junimea literară", 1906, nr. 8-9, p. 134-136, un articol insistând asupra necesității înființării acestui fel de cursuri românești. După părerea lui Tofan, ele urmau să se țină <<unde va în România, într-o localitate cu poziții frumoase>>. Aici oamenii de știință români aveau să țină cursuri sau să facă comunicări din toate domeniile culturii noastre naționale. Astfel contactul dintre români se va face de la om la om, de la individ la individ. Învățătorii, profesorii și studenții români vor auzi propovăduindu-se cuvântul viu, iar aceasta valorează mai mult decât <<o lectură întreagă>>"¹.

În 1906, aflat la București în fruntea unui masiv grup de bucovineni, membri ai Societății "Dacia", pentru a vizita expoziția jubiliară, G. Tofan îl întâlnește pe Nicolae Iorga, cu care purta corespondență deja, și-i sugerează ideea². Nicolae Iorga, spiritul universal pe care l-a produs neamul nostru, a captat ideea difuzată de Tofan. "Iorga a fost genialul înfăptuitor, în timp ce Tofan a fost fericitul lansator al ideii"³, așa încât "Doi ani mai târziu aceste cursuri au luat ființă din inițiativa d-lui Iorga. Ele s-au început în vara anului 1908 în Vălenii de Munte..., devenind o adevărată universitate populară cu caracter general românesc"⁴.

La cursurile inaugurate în seara zilei de 2 iulie 1908 erau prezenți și români din afara Regatului: 10 bucovineni și tot atâția ardeleni. Participarea bucovinenilor a fost pregătită printr-o intensă corespondență dintre G. Tofan și N. Iorga. Astfel la începutul anului 1908, el îi comunica marelui savant că, în urma articolelor publicate de Gavril Rotică (poet, profesor în Câmpulung Moldovenesc, militant, alături de G. Tofan, pentru propășirea învățământului românesc din Bucovina) și a intervențiilor personale, ministrul român al instrucțiunii a acceptat să deschidă cursurile fixate inițial la Iași. Totodată îi cere lămuriri

în legătură cu lista prelegerilor și numele celor ce le vor susține pentru a le publica în presa locală. Crede că poate aduna aproximativ 50 de cursanți, nu mai mulți, deoarece majoritatea tinerilor "și dintre aceștia și eu, sunt în decursul vacanțelor la concentrare". Revine cu altă scrisoare în iunie cerând deslușirile "cele mai largi" cu privire la durata cursurilor, capacitatea de cazare, costul întreținerii etc.

Organizarea și conținutul cursurilor din 1908 au plăcut participanților bucovineni de vreme ce în anii următori numărul lor a crescut constant. Vedem însă aici și rodul activității neobosite depuse de G. Tofan în acest sens. În iunie 1911 îi scria lui N. Iorga: "După informațiile pe care le-am cules, e nădejde că vor participa și la cursurile din acest an un număr mai mare de bucovineni. Personal mi-au comunicat mai mulți studenți - între care mai mulți absolvenți tineri ai liceelor - apoi învățători tineri și vreo câteva domnișoare că vor pleca la Vălenii de Munte. La deschidere nu vor fi însă mulți, partea cea mai mare pregătindu-se să plece cam către sfârșitul lui iulie, unii după ce își vor face cele 13 zile de concentrare. Nădăjduiesc însă să fiu după 1 august în Văleni. Facem oral cât și prin ziare cea mai largă propagandă pentru frecventarea cursurilor". Atât de pătruns era autorul acestor rânduri de importanța cursurilor, încât peste un an îi scria marelui istoric: "În ce privește cursurile de vară, care dacă n-ar exista ar trebui cerute acum, îmi veți crede că dacă aș putea aș aduce toată Bucovina".

Veneau la Văleni cei dornici de a-și cunoaște obârșiile în adevărata lor lumină, de a cunoaște și admira frumusețile patriei, tradițiile neamului din care și ei făceau parte integrantă, bogatele valori spirituale românești în plină înflorire. Despre toate acestea le vorbeau apoi elevilor, sădindu-le în suflete dorul împlinirii marelui ideal național - unirea cu Țara. Pildă vie în acest sens este însuși G. Tofan, despre care Emil Boca, unul dintre foștii lui elevi, își amintea: "După fiecare lecție rămâneam însetați, năzuind mereu a cerceta, a citi, a studia și mai ales a face planuri de orientare în vederea vremurilor ce aveau să vie... Și ce putere avea cuvântul în gura lui! Cu el dispăreau păreții mohorâți ai clasei și ne găseam într-o uriașă familie românească, într-o țară cu așezări trainice pe temelii de omenie românească, așezări croite după tradițiile eroice, după înțelepciunea lămurită și călită în suferințe și biruințe fără seamăn... Aici nu era meșteșug didactic pedant cu trepte formale și cu silogisme. Nu era nici timp, nici loc pentru așa ceva. Era izvor de apă vie țâșnind vijelios din stâncă. Era iureșul năvalnic, pasiunea înfrigurată de a cunoaște ființa neamului nostru, de a sorbi putere din puterea lui și de a ne vărsa apoi în acea ființă ca apele în mare"⁵. Tocmai de aceea frecventarea cursurilor nu era bine văzută de autoritățile imperiale, mai ales în contextul politic premergător primei conflagrații mondiale, care situa Imperiul Habsburgic și România pe poziții opuse. Ca dovadă, în 1914 un număr de 37 de persoane a fost împiedicat să plece la cursurile despre care N. Iorga însuși afirma că "au devenit în anii din urmă locul de concentrare al românilor din toate provinciile doritori de cultură românească".

Eforturile materiale cerute de deplasarea în România, pe de o parte, și atitudinea tot mai vizibil ostilă a autorităților, pe de alta, au făcut să se simtă din ce în ce mai acut nevoia organizării în Bucovina a unor cursuri după modelul celor de la Vălenii de Munte. Cel care avea să ducă la îndeplinire generoasa idee a fost tot profesorul G. Tofan. Locul ales a fost

fixat la Dorna Candrenilor, pitorească stațiune balneară din nu mai puțin pitoreasca zonă a Dornelor. În plus, aici era director de școală învățătorul superior Samuil Ioneț, care s-a implicat efectiv în organizarea și desfășurarea activităților. Un sprijin activ l-a dat și Filiala din Câmpulung a Asociației învățătorilor.

Cursurile de vară de la Dorna Candrenilor erau destinate cu prioritate învățătorilor, iar scopul declarat era perfecționarea pregătirii lor profesionale. "Această perfecționare era pentru învățătorimea română de neapărată trebuință..., deoarece învățătorimea română ieșită din școala normală mai veche primise mai puține cunoștințe de istorie și literatură națională"⁶. Până la inaugurare s-au depus eforturi mari, după cum mărturisește "amfitrionul" S. Ioneț, trebuind învinse nu numai piedici de ordin organizatoric: "Câtă muncă, câtă alergătură, câte amenințări a trebuit să sufăr până am ajuns la acest curs nu le pot descrie, le știe numai guvernământul Bucovinei de pe atunci"⁷. Într-adevăr, autoritățile nu vedeau cu ochi buni orice întrunire românească mai numeroasă de teamă să nu se abordeze probleme de ordin național (acumulate de-a lungul timpului) tocmai acum când vocile în favoarea emancipării românilor și a unirii erau tot mai multe și mai insistente. Cursurile s-au desfășurat (totuși) între 3 și 17 august 1913 cu participarea unui număr de aproximativ 50 de învățători, la care s-au adăugat și mulți gospodari din localitate.

În privința conținutului, organizatorii își propun să prezinte "o serie de conferințe istorice, științifice și literare care să fie un început pentru viitoarele cursuri de vacanță din Bucovina". Prin diversitatea programului s-a creat o atmosferă de ținută intelectuală incontestabilă, dar destinsă în același timp, îmbinând în chip fericit utilul cu plăcutul. Tofan nota că cei prezenți aveau "o plăcere să asiste regulat și cu interes la toate conferințele ce s-au ținut, în tot timpul cursurilor a dominat o armonie și o animație vrednice de toată lauda, cei vreo cincizeci de frecvenți și frecventate stabile deveniseră o familie nedespărțită la cursuri, la excursii, la discuții serioase, la plimbări, la distracții nevinovate în cântece și dans. Dacă acesta ar fi fost singurul folos al acestor cursuri, el ar fi fost destul de mare... Dar cine-i în stare să arate câte foloase aduc astfel de cursuri; câte idei nouă căzute pe un câmp bun, câte îndemnuri binefăcătoare, câte indicații utile, câte hotărâri de folos nu se ivesc pe urma unui contact intim de săptămâni"⁸.

Răspunderea pentru asigurarea conținutului științific al activităților a revenit profesorilor Ioan I. Nistor, Eugen Botezat și George Tofan. Ei "au ales din specialitatea lor o serie de probleme care meritau să fie discutate, ținând mai mult să dea îndrumări și să popularizeze idei generale decât să se piardă în amănunte și să discute prea științific chestiuni de specialitate"⁹. Mai concret, dr. Eugen Botezatu a efectuat experiențe la microscop, observații asupra organismului uman, a discutat despre originea munților și a organizat excursii în împrejurimi. Istoricul dr. I. Nistor a susținut un ciclu de cinci conferințe printre care: *Pacea de la București*, *Provincia Dobrogea*, *Din istoricul școalelor din Bucovina* și un rezumat al istoriei poporului român. G. Tofan a vorbit despre evoluția literaturii române de la începuturi până la 1914, epoca cronicarilor, rolul Școlii Ardelene; s-a referit apoi pe larg la scriitori ca I. L. Caragiale, Panait Cerna, Șt. O. Iosif, M. Sadoveanu, Oct. Goga, M. Eminescu, Al. Vlahuță ș.a. sau la principalele curente literare din epocă. În trei conferințe consecutive a abordat probleme ale limbii literare, insistând asupra greșelilor din vorbirea

românilor bucovineni. Iată așadar un program deosebit de bogat, care, pe bună dreptate, a captat atenția și interesul celor prezenți. Cât despre cei trei profesori, S. Ioneț nota mai târziu că "Veneau la cursuri întotdeauna pregătiți așa că conferințele lor era o plăcere să le ascuți și erau atât de lămuritoare că și cei slab pregătiți le înțelegeau"¹⁰.

Primele cursuri de vară din Bucovina au reprezentat o adevărată reușită, ceea ce i-a încurajat pe organizatori să se gândească la următoarele, programate pentru 1914. În perioada premergătoare deschiderii lor diferite publicații anunțau evenimentul, îndemnându-i pe învățători să vină în număr cât mai mare. Se oferă numeroase amănunte în legătură cu programul și modul de desfășurare. Insuși G. Tofan, constant colaborator la "Viața Românească" din Iași, îi informa pe cititori: "Programa cursurilor din anul acesta cuprinde o serie de conferințe și excursiuni. Dl. I. Abageriu, profesor la Școala Normală de învățători din Cernăuți, va ține conferințe din pedagogie și didactică (teorie și îndrumări practice). Fiind un învățător vechi cu o bogată experiență practică, cursurile sale vor fi o bună îndrumare pentru tinerii învățători.

Profesorul univ. dr. E. Botezatu va face cursuri din domeniul științelor naturale și va conduce excursiunile în împrejurimea bogată a Candrenilor unde va explica la fața locului formarea munților și alte fenomene geologice.

Profesorul univ. dr. Iancu I. Nistor are un ciclu de zece conferințe istorice asupra Bucovinei; în afară de aceasta va citi din *Istoria civică*.

Profesorul de la Școala specială pentru prelucrarea lemnului din Câmpulung, Ion Ștefureac, un bun cunoscător al artei noastre populare, posesorul unor obiecte de mare preț, adunate cu mare chin și cheltuială, va face cursuri de desen decorativ, va arăta însemnătatea artei populare și va da îndrumări practice asupra motivelor care ar trebui întrebuințate la desen în școala primară"¹¹. Este, după cum ușor se poate remarca, un program judicios și bogat, în măsură să răspundă cerințelor practice ale învățământului primar din epocă și unei categorii largi de participanți. În legătură cu același eveniment, "Foaia poporului" scria în numărul său din 21 iunie 1914: "Se va face o excursie în Ardeal și (i) a(nume) Candreni - Prund (Prundul Bârgăului - n.n.) în automobil; Prund - Rodna cu trenul; Rodna - Inău - Rodna pe jos; Rotunda - Cârlibaba cu trăsura; Cârlibaba - Dorna pe plută; Dorna spre Candreni cu trăsura. Cine face excursia să se pregătească cu cele trebuincioase ca ghete comode și tari, haine ușoare și trainice, sac de spate, binoclu etc. În Candreni se pot face scalde de nămol și burcut. Aici sunt cele mai puternice ape minerale din Bucovina... Deci cu toții la Candreni!"

Cursurile erau anunțate pentru perioada 12 iulie - 15 august 1914. Comparativ cu anul precedent se sconta pe un număr sporit de participanți, în ciuda faptului că doar cu o lună mai devreme (7 - 8 iunie) avusese loc la Suceava primul Congres Cultural al Învățătorilor Români din Bucovina la care au luat parte aproximativ 600 de persoane. Succesiunea atât de rapidă a unor evenimente de asemenea anvergură dovedește cât de intensă era activitatea intelectualității române de aici, cât de puternică era setea ei de emancipare spirituală. La fel de adevărat este însă că, fără existența unui grup de entuziaști, mistuiți de sentimentul sfânt al dragostei de neam, toate acestea nu ar fi fost posibile. În fruntea lor s-a aflat, ca un incontestabil lider, G. Tofan. "Temperamentul său vioi îl îndemna la activitate, îl mâna la luptă... El era menit să creeze, să miște masele, să le

entuziasmeze cu vorba lui și să le stăpânească cu energia lui. A animat întâi pe elevii săi și pe urmă a condus pe intelectuali români. A fost un desăvârșit propagator cultural și a terminat prin a fi mentorul gândirii românești din Bucovina"¹². Cursurile din 1914, amânate ulterior cu o săptămână din cauza greutăților organizatorice, nu s-au mai ținut, cu toate că unii cursanți erau deja sosiți în localitate. Intre timp fusese decretată mobilizarea generală în legătură cu izbucnirea primului război mondial. După cum își amintește S. Ioneț, "odată cu decretarea mobilizării s-au sistat și cursurile și toți participanții precum și profesorii au părăsit satul Candreni..."¹³.

S-a mai făcut o încercare în 1920 la Câmpulung Moldovenesc, despre care același S. Ioneț nota: "Mă bucură că cursurile universitare deschise aici în Candreni în 1913 și 1914 sunt urmate tot în munții Bucovinei"¹⁴. Din nefericire, tot în 1920, inspiratorul inițiator al cursurilor de vară și-a încheiat scurta existență, iar S. Ioneț a fost transferat, nu mult după aceea la Rădăuți, așa încât s-a pus capăt acestei activități înainte de a fi acumulat o tradiție durabilă. Totuși ele reprezintă o pagină semnificativă și un început cu urmări benefice pentru învățământul și cultura noastră. E destul să ne gândim că ulterior s-au diversificat considerabil. Organizate pe specialități de către societățile științifice la nivel național, în diferite locuri din țară, inclusiv în Bucovina, au atras un însemnat număr de cadre didactice, devenind una dintre formele instituționalizate de perfecționare profesională. Cât despre cursurile de la Vălenii de Munte, ele și-au consolidat mereu prestigiul. Mai mult, în ultimele decenii au fost organizate aici și s-au bucurat de largă audiență cursurile de vară internaționale prin care s-a stimulat interesul străinilor pentru cunoașterea limbii române, a istoriei și culturii noastre.

NOTE

1 Teodor Balan, *Corespondența lui Gheorghe Tofan*, Tipografia "Mitropolitul Silvestru", Cernăuți, 1943.

2 Filaret Doboș, *Arcașii*, Cernăuți, 1940, p. 82-104.

3 T. Balan, *op. cit.*

4 Gh. Tofan, *Cursurile de vară din Candreni*, rev. "Școala", nr. 9, 1913, p. 209-212.

5 Emil Boca în *Corespondența lui Gheorghe Tofan*, p. 8.

6 Gh. Buzdugan, *George Tofan în lumina unui sfert de veac în 30 de ani de organizație românească a învățătorilor din Bucovina*, Cernăuți, 1935, p. 29.

7 Samuil Ioneț, autobiografie păstrată în manuscris la Liceul din Dorna Candrenilor

8 G. Tofan, *loc. cit.*

9 *Ibidem*.

10 S. Ioneț, *op. cit.*

11 G. Tofan, *Scrisori din Bucovina*, în "Viața Românească", an IX, nr. 7, 8, 9, 1914, p. 254-255.

12 T. Balan, *op. cit.*, p. 13-14.

13 S. Ioneț, *Cronica școlii din Dorna Candreni*, mss Muzeul Rădăuți.

14 *Ibidem*.